

УДК 351.86

М. М. Любецька,
здобувач, Хмельницької університет управління та права

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙ (ОСІБ), ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

М. Liubetska,
Candidate for a degree of Khmelnytskyi university of management and law

TOPICAL QUESTIONS FOR THE IMPLEMENTATION OF THE SOCIAL SUPPORT OF FAMILIES
(PERSONS) WHICH ARE IN LIFE IN CURRENT LIFE

У статті розглянуто аналіз нинішнього стану організації та надання соціальної послуги соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. Зазначено, що в умовах реформування системи державного управління та соціального захисту населення особливої уваги набуває питання організації соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, які перебувають у складних життєвих обставинах. Установлено, що ефективність соціальної роботи з сім'ями (особами), які опинилися у складних життєвих обставинах, багато у чому залежить від правильного вибору форм і методів роботи з ними. Наголошено, що зміни у суспільстві змушують вести пошуки нових форм і методів роботи у соціальній сфері, реформувати організаційну структуру системи державного управління з метою впровадження дієвих заходів, спрямованих на ефективне забезпечення та реалізацію здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. Доведено необхідність формування та впровадження нових підходів до соціального супроводу, де зміниться роль держави, зокрема набудуть розвитку нові державні інституції (інститути громадянського суспільства) щодо соціального захисту.

The article analyzes the current state of organization and provision of social services for social support of families (individuals) who are in difficult living conditions. It is noted that in the conditions of reforming the system of public administration and social protection of the population special attention is paid to the organization of social work with families, children and young people who are in difficult living conditions. It has been established that the effectiveness of social work with families (individuals) in difficult life circumstances depends in many ways on the right choice of forms and methods of working with them. It is stressed that changes in the society are forcing to search for new forms and methods of work in the social sphere, to reform the organizational structure of the system of state administration in order to take practical measures aimed at the effective provision and implementation of the social support of families (individuals) who are in difficult living conditions. The necessity of formation and introduction of new approaches to social support, where the role of the state will change, will be proved, in particular, new state institutions (civil society institutes) will develop on social protection.

Ключові слова: державне регулювання, реформування системи державного управління та соціального захисту населення, соціальний захист населення, соціальний супровід сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах.

Key words: state regulation, reform of the system of state administration and social protection of the population, social protection of the population, social support of families (persons) who are in difficult living conditions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах економічної, політичної та соціальної нестабільності в Україні постає проблема щодо необхідності розробки та якісного аналізу нинішнього

стану організації та надання соціальної послуги соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. Перш за все це стосується сімей із найуразливіших категорій населення, оскільки

відсоток таких сімей (осіб), що потребують сторонньої допомоги, постійно збільшується.

В умовах реформування системи державного управління та соціального захисту населення особливою увагою набуває питання організації соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, які перебувають у складних життєвих обставинах. Ефективність соціальної роботи з сім'ями (особами), які опинилися у складних життєвих обставинах, багато у чому залежить від правильного вибору форм і методів роботи з ними.

Отже, забезпечення якості та підвищення ефективності надання соціальних послуг вразливим групам населення, та запровадження механізмів державного регулювання здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах визначає необхідність розширення сфери їх застосування у галузі науки державного управління.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні та методологічні основи державного управління у сфері соціального захисту населення, його механізми, шляхи вирішення ключових питань реалізації соціальної політики досліджували українські вчені: О.Г. Афенкіна, В.Д. Бакуменко, М.М. Білинська, Ю.М. Бондаренко, Н. Борецька, Н. Власенко, О.С. Власюк, І. Гнибіденко, В.П. Гошовська, К.В. Денисенко, І.П. Дацюк, О. Дікової-Фаворська, І. Калачова, А. Колота, М.В. Кравченко, С.Г. Кузьменко, С.К. Корнієнко, І. Курило, І.В. Рудкевич, О.Ю. Лебединська, В.В. Лаврухін, В.О. Лактінов, Е. Лібанова, О.О. Мордань, В.В. Мамонова, І.В. Матюрін, К.С. Міщенко, Л.Ю. Новикова, О. Палій, О. Піщуліна, С.Л. Процюк, В.В. Собченко, Ю. Саєнко, В.А. Скуратівський, Н.Д. Тимчишина, В.П. Трошинський, А.А. Халецька, Ю.Д. Юрченко, І.І. Хожило, Ю.П. Харченко, І.М. Шурма та ін.

Водночас досліджень, у яких із позицій системного підходу розглянуто державно-управлінські аспекти комплексної проблеми надання соціальних послуг вразливим групам населення у цілому та механізмів державного регулювання здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах зокрема, практично немає.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є висвітлення актуальних питань здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз наукових досліджень щодо державного регулювання здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах свідчить про існування різних підходів до надання соціальної послуги. Зокрема пріоритетним завданням є аналіз та запровадження механізмів державного регулювання здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах.

Поряд з управлінням економічними системами і явищами, нормальне функціонування та розвиток суспільства вимагає управління соціальними системами і про-

цесами, що протікають в одній з основних його сфер — соціальній.

Практичне втілення соціальної політики здійснюється через соціальну роботу професіоналів, громадських та соціальних інститутів. Найважливішою метою соціальної політики є забезпечення більш повного задоволення членами суспільства своїх життєвих потреб, оскільки саме з цього приводу в першу чергу складаються соціальні відносини, і саме на цій основі відбувається соціальне відтворення суспільних груп та індивідів [6]. При цьому, коли мова йде про забезпечення життєвих потреб людей у рамках здійснення соціальної політики та забезпечення потреб сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, мається на увазі їхнє задоволення шляхом надання соціальної послуги соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах.

Тому зміни у суспільстві змушують вести пошуки нових форм і методів роботи у соціальній сфері, реформувати організаційну структуру системи державного управління з метою вжиття дієвих заходів, спрямованих на ефективне забезпечення та реалізацію здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах.

У цілому слід пам'ятати, що соціальна робота як вид суспільної діяльності покликана виконувати низку надзвичайно важливих завдань, серед яких є здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах.

Актуальність наукової публікації зумовлена набуттям чинності наказу Міністерства соціальної політики України від 31 березня 2016 р. № 318 "Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах", зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22 квітня 2016 р. за № 621/28751 [1], у якому зазначено що Державний стандарт застосовується для: організації та здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно подолати або мінімізувати негативний вплив цих обставин; здійснення моніторингу та контролю за якістю надання такої соціальної послуги [1].

Також у цьому наказі визначено зміст, обсяг, умови та порядок надання соціальної послуги соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, показники її якості для суб'єктів усіх форм власності та господарювання, які надають цю послугу з метою подолання чи мінімізації негативних наслідків складних життєвих обставин, у яких перебуває сім'я (особа).

Зазначимо, що сьогодні вкрай необхідною і важливою є соціальна робота з конкретними групами клієнтів з урахуванням специфіки кожної групи, зокрема, в Державному стандарті визначено термін "складні життєві обставини" — обставини, виявлені за результатами оцінки потреб, внаслідок яких сім'ї (особи) не можуть самостійно піклуватися про особисте/сімейне життя та брати участь у суспільному житті [1].

Відповідно соціальна послуга соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах — це комплекс заходів, що передбачає

оцінку потреб, визначення шляхів вирішення основних проблем, регулярні зустрічі чи відвідування отримувача послуги з метою моніторингу виконання поставлених завдань, сприяння в отриманні інших послуг, допомогу в усвідомленні значення дій та/або розвиток вміння керувати ними, навчання та розвиток навичок, спрямованих на подолання чи мінімізацію складних життєвих обставин [1].

Водночас термін "складні життєві обставини", визначений Законом України "Про соціальні послуги" від 19 червня 2003 р. № 966-IV [2], у якому зазначено, що складні життєві обставини — це обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, внаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті, вміщує значно ширший перелік життєвих обставин, що порушують нормальну життєдіяльність особи. Тобто простежується невідповідність між термінологією та критеріями, які визначають сім'ї (особи), які перебувають у складних життєвих обставинах і є об'єктом діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Однак сьогодні ми маємо чітко визначений перелік обставин, які класифікують сім'ї (особи), які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують здійснення соціального супроводу.

Зокрема, до сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, належать сім'ї (особи), які не можуть самостійно подолати або мінімізувати негативний вплив, зокрема, таких обставин [4]:

— жорстоке поводження з дитиною в сім'ї; відсутність постійного місця роботи у працездатних членів сім'ї (особи);

— відсутність житла, призначеного та придатного для проживання; відбування покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, взяття під варту одного з членів сім'ї (особи), насильство в сім'ї (у тому числі щодо дитини);

— тривала хвороба, встановлена інвалідність (у тому числі дітей), вроджені вади фізичного та психічного розвитку, малозабезпеченість, безробіття одного з членів сім'ї (особи), що негативно впливає на виконання батьківських обов'язків, призводить до неналежного утримання дитини та догляду за нею;

— спосіб життя, внаслідок якого один із членів сім'ї (особа) частково або повністю не має здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте життя та брати участь у суспільному житті;

— ухилення батьків від виконання обов'язків з виховання дитини; відібрання у батьків дитини без позбавлення батьківських прав; стихійне лихо; дискримінація осіб та/або груп осіб.

До потенційних отримувачів соціальних послуг належать сім'ї:

1) членами яких є:

— одинока матір (батько);

— діти, розлучені із сім'єю, які не є громадянами України і заявили про намір звернутися до компетентних органів із заявою про визнання біженцем;

— інваліди та діти-інваліди; особи, у тому числі діти, які постраждали від насильства, жорстокого поводження та торгівлі людьми;

— батьки, у яких діти відібрані без позбавлення батьківських прав;

— батьки, які подали заяву про розлучення або перебувають у процесі розлучення;

— батьки — трудові мігранти; засуджені до покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, або особи, що повернулися з місць позбавлення волі або перебувають у місцях попереднього ув'язнення;

2) опікунів (піклувальників) дітей, розлучених із сім'єю;

3) у яких діти перебувають в інтернатних закладах або оформляються до них;

4) що виявили намір відмовитися від новонародженої дитини [4].

Таким чином, діяльність здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах та сприяння подоланню сім'ями (особами) складних життєвих обставин виступає в сучасних умовах невід'ємною складовою системи державного регулювання соціальних процесів.

Визначення організаційних і правових засад соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, що зазначені в Законі України "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю" від 21 червня 2001 р. № 2558-III [3], надають важливого значення в здійсненні соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. У Законі йдеться про те, що соціальний супровід — вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу [3].

Однак у Державному стандарті визначено, що соціальна послуга соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах — це комплекс заходів, що передбачає оцінку потреб, визначення шляхів вирішення основних проблем, регулярні зустрічі чи відвідування отримувача послуги з метою моніторингу виконання поставлених завдань, сприяння в отриманні інших послуг, допомогу в усвідомленні значення дій та/або розвиток вміння керувати ними, навчання та розвиток навичок, спрямованих на подолання чи мінімізацію складних життєвих обставин [1].

Проаналізувавши законодавчу та нормативно-правову базу з питань державного регулювання здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, нами виявлено деякі істотні відмінності у визначенні понять. Однак загальні підходи щодо організації та надання соціальної послуги соціального супроводу чітко визначені наказом Міністерства соціальної політики України від 31 березня 2016 р. № 318 "Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах", зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22 квітня 2016 р. за № 621/28751 [1], та відповідно до "Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)", затверджен-

ного постановою Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 896 [4].

Основний Закон України визнав людину найвищою соціальною цінністю, а обов'язком держави — утвердження і забезпечення її прав та свобод [5]. Тому під час здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, визначено принципи надання соціальної послуги соціального супроводу, зокрема: доступність соціальної послуги; незалежність отримувача соціальної послуги; захист та безпека отримувачів соціальної послуги; конфіденційність інформації [1].

Наголошуємо, що керуючись Законом України "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю" від 21 червня 2001 р. № 2558-III [3], здійснення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, зокрема соціальної послуги соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах покладаються на центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді відповідних рівнів. Основною метою їх діяльності є:

- реалізація державної та молодіжної політики у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю;
- сприяння у задоволенні соціальних потреб сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги;

- забезпечення ефективного функціонування центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, діяльності фахівців із соціальної роботи;

- науково-методичне та інформаційне забезпечення діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді області, організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів [3].

Також постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді" від 01 серпня 2013 р. № 573 [7] визначено, що центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді — це спеціальний заклад, що проводить соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що питання організації та здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, не є новими в діяльності нашої держави. Але в умовах економічної, політичної та соціальної нестабільності в Україні є необхідність формування та впровадження нових підходів до соціального супроводу, де зміниться роль держави, а саме набудуть розвитку нові державні інституції (інститути громадянського суспільства) щодо соціального захисту.

Перспективою подальших розвідок цієї проблематики є, на наш погляд дослідження питань механізмів державного регулювання здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах.

Література:

1. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: Наказ Міністерства соціальної

політики від 31 берез. 2016 р. № 318. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16?test=XX7MfyrCSgkykcJlZiakQoEzHl4Qws80msh8le6>

2. Про соціальні послуги: Закон України від 19 червня 2003 р. № 966-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/966-15>

3. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21 черв. 2001 р. № 2558-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>

4. Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб): Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листоп. 2013 р. № 896. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-2013-п>

5. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

6. Соціальна робота в Україні: основні напрями, проблеми та перспективи розвитку: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 28 квіт. 2016 р. / За ред. проф. О.О.Осетрової. — Д.: ДНУ, 2016. — 147 с.

7. Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 серп. 2013 р. № 573. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/573-2013-п>

References:

1. Order of the Ministry of Social Policy (2016), "On approval of the State standard of social support for families (persons) who are in difficult life circumstances, available at: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16?test=XX7MfyrCSgkykcJlZiakQoEzHl4Qws80msh8le6> (Accessed 28 July 2018).

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "About social services", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/966-15> (Accessed 28 July 2018).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "About social work with families, children and youth", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> (Accessed 28 July 2018).

4. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), "On Approval of the Procedure for Detection of Families (Persons) in difficult living conditions, providing them with social services and providing social support to such families (persons)", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-2013-п> (Accessed 29 July 2018).

5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "The Constitution of Ukraine", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (Accessed 29 July 2018).

6. Social work in Ukraine: main directions, problems and prospects of development (2016), [konferenciya], 147 p. Dnepr, Ukraine.

7. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), "On approval of the General Provisions on the Center for Social Services for Family, Children and Youth", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/573-2013-п> (Accessed 29 July 2018).

Стаття надійшла до редакції 29.07.2018 р.